

GÖTEBORGS
SYMPONIKER

LÄRARMATERIAL

Café Terezin

en scenisk konsert

I föreställningen medverkar musiker som vill spela kammar-
musik i ett sammanhang där musiken och tonsättarna bildar
en direkt länk mellan utövare och publik. Vi vill lyfta fram en
musikform som innehåller mycket dramatik och uttryck.

Föreställningen genomförs med stöd från Levande historia.

MEDVERKANDE

Viveca Ryden Mårtensson, violin

Sylvia Würtz, violin

Elsbeth Bergh, viola

Charlotte Edin, cello

Sara Sjödahl-Callersten, piano

REGI OCH SCENISK GESTALTNING Kristina Hedberg Karlberg

LJUS Anna Wemmert

SCENOGRAFI OCH KOSTYM Anna Sefve

TILLSKÄRNING OCH SÖMNAD Elever från Tillskärarakademien, Göteborg (Lisa Andersson, Anna Bauer, Anna-Sara Dåvik, Per Einarsson, Viktoria Erlandsson, Inger-Berit Haugerud, Åsa Lundmark, Cecilie Mykkeltvedt, Annelie Nedholm, Sonya Westerlund, Lill-Mi Zandelin, Åsa Öberg)

TEXTTOLKNING Wiveka Warenfalk

MUSIK Karel Berrnan, Pavel Haas, Hans Krasa, Erwin Schulhoff, Viktor Ullmann, George Boulanger m fl

TEXTER Ur Alfred Kantors bok av Alfred Kantor, ur En ö i havet, Näckrosdammen, Havets djup,

Öppet hav av Annika Thor

TECKNINGAR Alfred Kantor

ILLUSTRATION FÖRSTA SIDAN Elin Andersson

PROGRAM

PAVEL HAAS	Sats två ur Stråkkvartett nr 2
KARL BERMAN	Hembygden ur Terezinsvit för piano
HANS KRÁSA	Passacaglia ur Stråktrio
ERWIN SCHULHOFF	Blues och Tango för piano
HANS KRÁSA	Dans ur Stråktrio
PAVEL HAAS	Sats ett ur Stråkkvartett nr 2
GEORGES BOULANGER	Avant de mourir (Innan döden)
TRAD	Klezmermusik
KARL BERMAN	Ockupation ur Terezinsvit
	Auschwitz ur Terezinsvit
VICTOR ULLMANN	Sats ett ur Stråkkvartett nr 3
KARL BERMAN	Nytt liv ur Terezinsvit

I vår sceniska konsert talar och rör sig musikerna när dom inte spelar sitt instrument. Genom musiken hörs röster från två livsöden. Den ena rösten är Steffi Steiners. En tolvårig flyktingflicka från Wien som räddas till Sverige innan kriget bryter ut och blir fosterbarn på en ö utanför Göteborg.

Det är en fiktiv historia som författarinnan Annika Thor har skildrat i en serie om fyra ungdomsböcker. Som underlag har hon bland annat studerat en avhandling av historikern Ingrid Lomfors om 500 flyktingbarn som kom till Sverige under andra världskriget. Vi har valt att ta med delar av Steffis brevväxling

med sina föräldrar som i berättelsen blev kvar i Theresienstadt. Den andra rösten tillhör Alfred Kantor som levde en tid i Theresienstadt, dit han kom som 18-åring. Han överlevde och sommaren efter krigsslutet skrev och tecknade han ner vad han varit med om. Kantor berättar och vi lyssnar. Minnena sitter i hans egen kropp. Det är genom honom vi får veta hur det till exempel kunde vara att sitta på Café Terezin, hur det kändes, hur det lät och hur det såg ut. Texter ur Alfred Kantors bok samt några av hans bilder finns med som en del av föreställningen.

Terezins kafé och biljett till detsamma.

BESKRIVNING AV THERESIENSTADT, ett koncentrationsläger enligt Alfred Kantor

Under normala omständigheter bodde det mellan 3000 och 5000 människor i denna muromgärdade 1700-talsstad som var omkring en kvadratkilometer stor.

Där fanns över 200 tvåvåningshus och 14 väldiga stenkaserner. Vi inhystes i en av kasernerna. Kontakt med invånarna var strikt förbjuden enligt order av SS-kommandanten. Längre fram när det kom flera transporter flyttades de icke-judiska invånarna ut och denna barockstad användes enbart som ett nazistiskt koncentrationsläger. Så småningom kom 140 000 judar att passera genom staden, även om det aldrig var fler än 59 000 där på samma gång. Dessa tusentals människor klämdes in – var och en fick omkring tre kvadratmeters utrymme. Det var fruktansvärt ont om mat och hungern härjade.

Men trots de ohyggliga yttre förhållandena hade Terezin andra oförutsedda aspekter. Det var faktiskt ett märkligt ställe, och av alla upplevelser jag har haft i mitt liv är dessa de svåraste att beskriva.

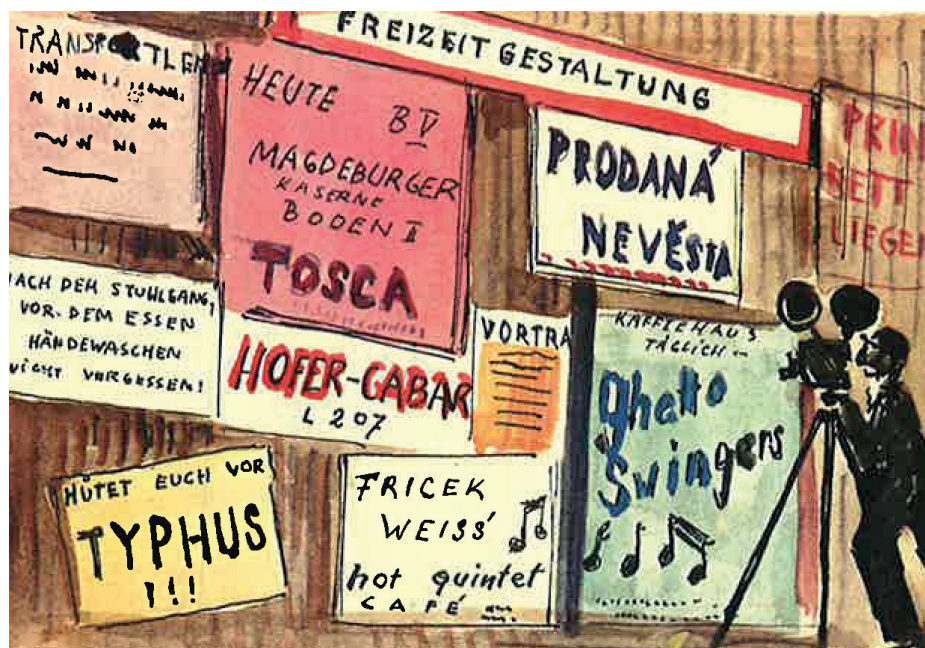
För det första fanns där inga taggtrådsstängsel som i de andra koncentrationslägren – vilket i alla fall gav en viss illusion av frihet. Vidare såg man inte så många SS-män jämfört med ställen som Dachau eller Auschwitz. Det fanns tillfällen då livet verkade förrådiskt normalt. Många judar trodde fortfarande att Terezin var ett arbetsläger där de skulle få stanna i säkerhet till kriget var slut.

Terezin blev ett ställe där det öppet och med ganska liten inblandning från nazisternas sida förekom uppläsningar, föredrag, teaterföreställningar och jazzkonserter av kända artister vilka befann sig där som vi andra. Detta att de kunde ge utlopp för sina talanger så länge nazisterna tillät dem lindrade otvivelaktigt deras förtvivlan och förvandlade Terezin för en kort tid till ett litet med livskraftigt kulturcentrum.

När denna skapande aktivitet stod på höjdpunkten framfördes operor och körverk regelbundet, bland dem Mozarts Trollflöjten, Verdis Requiem och Bizets Carmen. Det fanns också flera fina stråkkvartetter och mängder av musiker, sångare, poeter, skådespelare, dramatiker och målare.

Uppenbarligen behövde tyskarna vid denna tid ett ställe att förevisa i propagandasyfte. En gång gick tyskarna med på att låta Internationella Röda Korset inspektera Terezin. De kom fram riktiga bordsdukar i en nyuppförd matsal och maten blev bättre. De öppnade ett café och en promenadorkester spelade i musikpaviljongen på stadens torg.

Allt detta samtidigt som 100-tals människor dog innanför Terezins murar och tusentals med jämna mellanrum deporterades till dödsläger på annat håll.

Varning mot tyfus och reklam om diverse evenemang i Terezienstadt.

KAREL BERMAN

Böhmen 1919-1995

1941 börjar han sin resa som han skildrar i Terezinsvit. I Theresienstadt var Berman med överallt där det pågick musikaliska aktiviteter, som organisatör, sångare, dirigent, skådespelare och pianist. Efter kriget återvände han till Prag och tog sin examen på konservatoriet i sång och regi. Han framträdde på flertalet operascener i Europa och Japan.

PAVEL HAAS

Brno 1899 - Auschwitz 1944

Haas var en av Janáceks främsta elever, men också starkt inspirerad av Les Six. Han var mycket produktiv och var en erkänd kompositör när han kom till Theresienstadt som sjukling. Först när en vän lagt penna och papper framför honom tog han upp komponerandet igen. Av dessa verk finns bara tre kvar. Stråkkvartett nr 2 är skriven redan 1925 och är ett programmatiskt verk som Haas inspirerades till efter en resa till de tjeckisk-mähriska högländerna, ibland kallad Apbergen.

HANS KRÁSA

Prag 1899 - Auschwitz 1944

Krásas var verksam i Prag och Berlin och en mycket uppskattad kompositör i hela Europa. På grund av sitt judiska ursprung var han inte längre välkommen i Tyskland och efter Nürnberglagarnas tillkomst 1942 blev han placerad i Theresienstadt. Krásas var mycket drivande i alla musikaliska evenemang och hjälpte sina medfångar att hålla uppe moralen i koncentrationslägret. Bland annat uppfördes hans barnopera Brundibar 55 gånger. (Han hade skrivit den före kriget i Prag och skrev den ur minnet i lägret).

ERWIN SCHULHOFF

Prag 1894 - Wülzburg 1942

Schulhoff började sina musikstudier i Prag, fortsatte i Wien med Max Reger som lärare i komposition och avslutade studierna i Köln. Hans karriär som kompositör och pianist avbröts av första världskrigets utbrott. Krigsupplevelserna som soldat vid östfronten förändrade totalt hans syn på världen och konsten. Han anslöt sig till den radikala avantgardismen och inspirerades mycket av Jazzen. Senare anammade han den socialrealistiska konsten och var på väg att emigrera till Sovjetunionen när han blev tillfångatagen av nazisterna och dog i tuberkulos i koncentrationslägret Wülzburg.

VIKTOR ULLMANN

Teschen 1898 - Auschwitz 1944

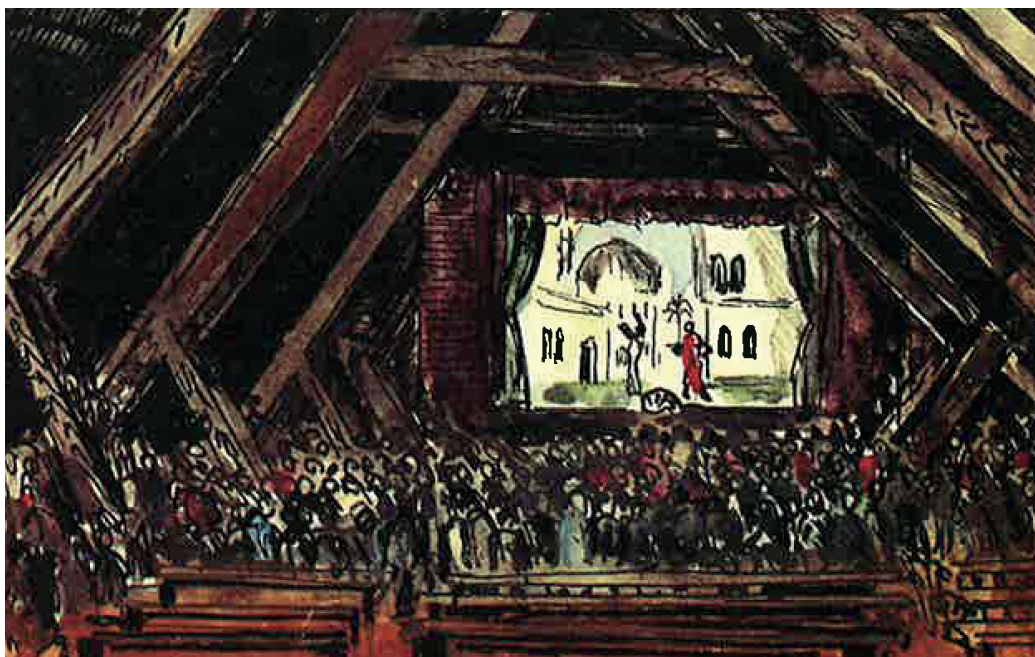
Ullmann var elev till Schönberg, komponerade flitigt men gjorde sig mer känd som dirigent på olika scener i Tjeckoslovakien, Wien och Zürich. Han kom till Theresienstadt 1942 och blev en centralfigur i lägrets musikliv. Han uppmuntrade andra, recenserade och komponerade själv oerhört mycket under dessa två år. Stråkkvartett op 46 är troligen ett verk inspirerat av de mycket goda musikerna i lägret. Ullmann skrev också operan Der Kaiser von Atlantis som aldrig uppfördes på grund av kritiken mot Hitler. När Ullmann deporterades till Auschwitz lämnade han i sista stund över sina noter till en vän i Theresienstadt.

ALFRED KANTOR,

Prag 1923 - 2003

Kantor deporterades till Theresienstadt 1941, överfördes 1943 till Auschwitz men slapp i sista stund undan gaskammaren. Blev slavarbetare i en fabrik i Schwarzheide i östra Tyskland och överlevde dödsmarschen tillbaka till Terezin. Sommaren

1945 skrev och tecknade han ur minnet sin bok "Alfred Kantors bok". Åkte till Amerika och blev inkallad till militärtjänst där han spelade klockspel i en militär-orkester. Gick sedan färdigt sin konstutbildning. Boken upptäcktes hemma hos Kantor av en vän 1957, men gavs först ut 1971 på ett amerikanskt förlag.

Carmen på vinden. Bizets opera ackompanjerades av ett trasigt piano. Taket hade ljudisolerats med filter mot Gestapo.